

**Lunds universitet
Statsvetenskapliga institutionen**

**STVK01
VT2011
Handledare: Matilda Broman**

Nationalism och kosmopolitism
En normativ begreppsanalys

Johan Nilsson

Abstract

The aim of this study is to investigate a possible existence of cosmopolitan values compatible with nationalist ones. It is a fact that nationalism is a fast growing phenomenon in our political world and it grows with the numerous nationalist parties in the European parliaments apparently shown in recent elections. Most scientists and politicians agree on the fact that the authority of national governments has been weakened and the European Union has emerged into a quasi-federal constitution. The political scientific problem should be answered by demonstrating vagueness and ambiguity of the political ideologies. This is accomplished by finding the origin of the value conflict. Four different parameters are used to evaluate the compatibility of nationalism and cosmopolitanism, respectively. The methodology used in the essay seeks to find the compatibility of two opposed value-judgments.

Keywords: nationalism, nation-state, normative theory, cosmopolitanism, political ideology

Number of words: 9989

Innehållsförteckning

1 Inledning	5
1.1 Syfte och frågeställning	5
2 Metod	5
2.1 Intersubjektiviteten: Forskarens personlighet	7
2.2 Om operationaliseringen	7
3 Teori	8
3.1 Nationalism	9
3.1.1 Värdehierarki för nationalism	11
3.2 Kosmopolitism	11
3.2.1 Värdehierarki för kosmopolitism	13
4 Analys	14
4.1 Makt	14
4.1.1 Nationalism	14
4.1.2 Kosmopolitism	15
4.1.3 Förenlighetsanalys	16
4.2 Territorium.....	16
4.2.1 Nationalism	16
4.2.2 Kosmopolitism	17
4.2.3 Förenlighetsanalys	18
4.3 Rättvisa	18
4.3.1 Nationalism	18
4.3.2 Kosmopolitism	19
4.3.3 Förenlighetsanalys	19
4.4 Medborgarskap	20

4.4.1 Nationalism	20
4.4.2 Kosmopolitism	22
4.4.3 Förenlighetsanalys	23
5 Diskussion	24
5.1 Om den metodologiska processen	24
5.2 Sammanfattning av analysen	24
5.3 Slutsatser	25
6 Referenser	26

1 Inledning

Under de snart två hundra år som passerat sedan Napoleonkrigen har inte bara statsgränser ändrats i Europa och övriga världen utan också nationalstatens grundläggande idé har genomgått en förändring. Stor enighet torde råda om att det handlar om en försvagning. Orsakerna är flera men det främsta hotet mot den moderna nationalstaten utgörs av den växande globaliseringen. Åtminstone två globaliseringstrender kan urskiljas. Den ena manifesteras av de överstatliga institutioner (som EU och den internationella domstolen i Haag) som har vuxit fram och som inkräktar på nationalstatens självbestämmanderätt. Den andra är mångkulturalismen och etableringen av mångkulturella samhällen (McGrew, 2002, s.180-181).

Nationalismen i vår egen tid har gett uttryck för en extremism som leder tanken till den religiösa fanatism som i äldre tider varit vanlig i Europa. Sekulariseringen har bidragit till att nationalismen har blivit ett *religionssurrogat* (Seton-Watson, 2001, s.109). Under senare år ser vi emellertid en pånyttfödelse av religiös fanatism genom den fundamentala islamismens framväxt och de avtryck den satt också i Europa. En del europeiska länder har tillgripit *särslagstiftning* för att tvinga fram anpassning till det som uppfattas som den gemensamma samhällsnormen (som t ex slöjförbudet i Frankrike eller minaretförbudet i Schweiz). En sådan utveckling kan ge upphov till etniska konflikter med i förlängningen risk för uppkomsten av parallella samhällen (Stokes, 2002, s.25).

1.1 Syfte och frågeställning

Även om frågeställningarna i den här studien till sin karaktär självklart har ett globalt perspektiv kommer jag att så gott som uteslutande konkretisera till förhållanden i Europa.

Den här studiens *syfte* är att granska om det finns förenlighet mellan nationalism och kosmopolitism. Studien syftar också till att analysera utvecklingstrender inom nationalismen och kosmopolitismen i Europa. Det har jag valt att göra av två anledningar. För det första föddes nationalstaten i Europa och för det andra ingår 27 länder i den Europeiska Unionen (EU), vilken enligt många forskare och politiker karakteriseras av ett alltmer långtgående *överstatligt* samarbete.

Den *normativa* frågeställningens syfte är att redovisa vilka parametrar inom nationalism och kosmopolitism som kolliderar och därefter granska vari den *reella* värdekonflikten ligger. Det är den principiellt intressanta frågan.

Frågeställning: Finns det *förenlighet* mellan nationalismen och kosmopolitismen?

2 Metod

Metodiken som tillämpas här innehåller som utmärkande drag *komparativa* element för att möjliggöra en jämförelse mellan nationalismen och kosmopolitismen. Fundamentalt i analysen är att åstadkomma en aktuell utvärdering av förenligheten mellan de båda ideologierna ur en normativ synvinkel. Utvärderingen syftar till att illustrera brytningslinjer mellan begreppsdefinitionerna och visa på hur dessa brytningslinjer ger sig tillkänna i dagens

politiska klimat. Min uppgift är alltså inte att ta ställning i den politiska värdekonflikten men däremot att ”agera som en slags analytiskt renhållningsarbetare” (Badersten, 2006, s.43).

Syftet med den normativa begreppsanalysen är att ”precisera och klargöra innebörden av relationen mellan olika värden, normativa principer eller normativa begrepp”. Det innebär således att ambitionen inte är att ta värdemässig ställning men däremot att påvisa eventuella vagheter och oklarheter (Badersten, 2006, s 43).

I den normativa begreppsanalysen har *semantiken* en bredare betydelse jämfört med andra statsvetenskapliga analysmetoder. Den semantiska konstruktionen av begreppsinnehållet och begreppsomfånget i nationalismen och kosmopolitismen har i hög grad betydelse för intersubjektiviteten i forskningsprocessen. Det innebär konkret att det behövs en tydlig systematik i skapandet av subjektiva normativa begrepp (Badersten, 2006, s.55,75). För att konstruera begrepp på normativ grund kan man utgå från Baderstens tolkning: ”Med ett begrepp avser man vanligtvis det abstrakta innehållet i en språklig term. Detta skall hållas åtskilt dels från termen själv, dels från objektet, den företeelse eller det fenomen som termen betecknar eller refererar till”. Jag kommer att tydliggöra begreppet *nationalism* i enlighet med Baderstens förklarande text (och motsvarande för *kosmopolitism*). Begreppet skall hållas avskilt från den språkliga termen nationalism (kosmopolitism) samt från den politiska ideologins yttringar i verkligheten (Badersten, 2006, s.83).

Även begreppstriangeln aktualiseras i samband med konstruktionen av de normativa begreppen. Triangeln återspeglar det grafiska förhållandet mellan en begreppslig innebörd, en språklig term och ett objekt. Den *språkliga termen* är det allmängiltiga uttrycket vilket saknar substantiellt innehåll. *Objektet* är den faktiska företeelsen och anger (i det här fallet) hur den politiska ideologin förhåller sig till verkligheten. Den *begreppsliga innebörden* illustrerar förhållandet mellan termen och objektet. Det innebär att begreppet nationalism utgör en subjektiv föreställning av relationen mellan termen och objektet. Nationalismen och kosmopolitismen får således den innebörd som jag själv anser utgör värdegrunden inom de båda begreppen (Badersten, 2006, s.84).

Det begreppsliga innehållet (*intensionen*) avser att förklara vilka egenskaper som skall tillhöra begreppet, medan begreppsomfånget (*extensionen*) avser att redogöra för begreppets kompatibilitet med verkligheten. Vid utformandet av ett normativt begrepp är det viktigt att klargöra förhållandet mellan begreppets intension och extension (Badersten, 2006, s.87).

Abstraktionsnivån för nationalismen respektive kosmopolitismen är generellt hög men att närmre precisera var på abstraktionsstegen (*ladder of abstraction*) vi befinner oss är enligt min mening inte möjligt att fastställa. Egenskaperna hos de båda normativa begreppen (intensionen) kommer att beskrivas med hjälp av de fyra parametrarna *makt*, *territorium*, *rättvisa* och *medborgarskap*. Innehållet i denna uppsättning parametrar menar jag är tillräckligt för att precisera och göra begreppen användbara i analytiskt syfte (Badersten, 2006, s.88f).

Nationalismen och kosmopolitismen i den här studien beskrivs alltså av fyra gemensamma parametrar som kan rangordnas i en värdehierarki. En sådan hierarki kan utformas på ett antal olika sätt (Badersten, 2006, s.31). I studier (med en given uppsättning parametrar) där vissa parametrar betonas mer än andra, behöver det inte betyda att de som betonas mindre är irrelevanta (Badersten, 2006, s.91).

I normalfallet är rangordningen av parametrarna inom en värdehierarki av central betydelse. Det föreligger en skillnad mellan egenvärden (*intrinsic values*) och instrumentella värden (*extrinsic values*) (Badersten, 2006, s.27). I den här studien kommer det inte att finnas någon tydlig skiljelinje mellan de två typerna av värden, som skulle motivera att egenvärden alltid är att föredra framför instrumentella värden.

Jag anser inte att det är nödvändigt att rangordna de för *nationalismen och kosmopolitism* gemensamma parametrarna. Problemet med att åstadkomma en rangordning inom en gemensam uppsättning av parametrar är att den för att vara användbar bör vara densamma för var och en av ideologierna.

2.1 Intersubjektiviteten: Forskarens personlighet

Högerpopulismen och dess inflytande på den politiska debatten lämnar djupa avtryck inom olika grupper i samhället och också inom forskarvärlden. Detta har relevans vad gäller illustrationen av nationalismens förenlighet med kosmopolitismen eftersom risken finns att enskilda forskare tenderar att påverka forskningsprocessen. Den här aspekten bör inte avfärdas som en petitesse utan kan ha en avgörande betydelse eftersom mina medvetna val kan förmodas leda till en omedveten påverkan på forskningsresultatet.

Allmänt kan forskarens personlighet ha en inverkan på forskningsprocessen så till vida att denne gör omedvetna subtila val som påverkar utformningen av forskningsfrågan. I den här studien är det mina intressen och min personlighet som påverkar hur normativa värdehierarkier skapas och hur sedan den statsvetenskapliga frågeställningen besvaras (Badersten, 2006, s.76).

Rättfärdigande i vetenskaplig mening innebär att man i analysen anför giltiga skäl för det betraktelsesätt som används. Badersten betonar skillnaden mellan ”att tycka” och ”att anse”. Att anse innebär att det skall ges giltiga skäl för en framförd ståndpunkt, medan att tycka bara behöver innebära människors allmänna tyckande utan krav på någon redovisning av varför de tycker som de gör (Badersten, 2006, s.134f).

2.2 Om operationaliseringen

I avsnitten 4.1 och 4.2 kommer nationalism och kosmopolitism att diskuteras ingående och den uppsättning parametrar som blir utgångspunkten för den normativa analysen kommer att preciseras. För att tydliggöra operationaliseringen kommer jag här att något gå händelserna i förväg och göra uttalanden om de bägge ideologierna som dock torde vara tämligen okontroversiella.

Nationalismen vill bevara kulturell integritet och dessutom endast acceptera en enda gemensam nationell kultur. Nationalisterna vill inte ha öppna gränser eftersom man vill hindra flyktingströmmar och mottagandet av människor med annan kulturell bakgrund. Minoritetsgrupper skulle annars komma att bildas med anspråk på specifika kulturella rättigheter vilket skulle försvaga *nationalstaten*. Det centrala i resonemanget – genomgående använt i studien – är att nationalismen på det här sättet blir i symbios med nationalstaten (Couture & Nielsen, 2005, s.192-193).

Något annorlunda förhåller det sig med kosmopolitismen. Kosmopoliterna anser att det inte finns någon gränsdragningsproblematik eftersom alla människor är världsmedborgare och att det därmed finns en inneboende acceptans gällande kulturella olikheter. Kosmopoliterna menar att den nationella kulturen *inom* en stat inte bör ha en särskild position gentemot eventuella minoritetskulturer. Poängen med att här belysa kosmopoliternas inställning vad gäller kulturella olikheter är att förmedla idén att en viss form av (svag) kosmopolitism leder till etableringen av *det mångkulturella samhället* (jmf Couture & Nielsen, 2005, s.193f).

3 Teori

I det här kapitlet kommer jag att presentera översiktliga beskrivningar av de två ideologierna (avsnitt 3.1 och 3.2) och en närmare beskrivning av den valda värdehierarkin (avsnitt 3.1.1. och 3.2.1). Här kommer först en motivering av valet av parametrarna i hierarkin.

I en översikt av kosmopolitisk demokrati – delvis med utgångspunkt från en kosmopolitisk ordning som föreslagits av David Held – fokuserar Anthony McGrew kring en kosmopolitisk värdegrund som kan kopplas till *makt*, *territorium*, *rättvisa* och till principen om autonomi för både individer och kollektiv (McGrew, 2002, s.275). Om vi väljer att låta autonomiprincipen representeras av *medborgarskap* kan de fyra parametrarna, makt, territorium, rättvisa och medborgarskap sägas utgöra värdegrunden för kosmopolitismen. Jag ser makt, territorium och medborgarskap som ”naturliga” politiska parametrar som kan ingå i värdehierarkin för politiska ideologier i allmänhet och för nationalismen i synnerhet. Lika självklart är att nationell rättvisa är en potentiell parameter i värdegrunden för nationalism. De fyra parametrarna makt, territorium, rättvisa och medborgarskap är därmed en möjlig uppsättning av gemensamma parametrar i värdehierarkin för nationalismen och kosmopolitismen. Men är de tillräckliga och är de nödvändiga?

Studien behandlar enbart demokratiska styrelseskick. Värden som rösträtt, yttrandefrihet och tryckfrihet är därför inga potentiella parametrar. Även om gränserna för vem som får rösta eller vad som får sägas och tryckas inte är desamma i alla västerländska demokratier så är variationen inte så stor att något av dessa värden kan motiveras en plats i värdehierarkin

Rättvisa är ett vittomfattande begrepp som bl.a. innefattar nationell och global rättvisa, rättvis fördelning och social rättvisa. Det är lätt att räkna upp en följd av parametrar som skulle kunna ingå i värdehierarkin men som jag anser redan är representerade genom valet av rättviseparametern: terrorism, kriminalitet, ekonomisk brottslighet, korruption, inflytande, emancipation, kvinnlig frigörelse, främlingsfientlighet, diskriminering, etc. För några finns dessutom en överlappning med de ”naturliga” politiska parametrarna, som t.ex. inflytande och makt eller diskriminering och medborgarskap. ”Välfärdsparametrar” som hälsa, utbildning eller drogmissbruk anser jag kan uteslutas eftersom de skulle hamna på en annan abstraktionsnivå vilket skulle innebära en försvagning av förenlighetsanalysen (Badersten, 2006, s.88).

Parametrar som etnicitet eller lojalitet är potentiella kandidater men kan uteslutas eftersom den första har en tydlig koppling till både medborgarskap och territorium och den senare till medborgarskap.

Även David Helds ”åtta principer” för en kosmopolitisk ordning skulle kunna tänkas utgöra underlag för parametrarna i en värdehierarki för kosmopolitismen. Samtliga (utom möjligen

den sista – hållbar utveckling) anser jag emellertid innefattas i de fyra som har valts. Min mening är dock att hållbar utveckling omfattas av rättvis fördelning (som är del av rättvisa).

Resonemanget har visat att valet av de fyra parametrarna makt, territorium, rättvisa och medborgarskap är rimligt. Jag anser att det räcker med dessa fyra parametrar i värdehierarkin för att genomföra den förenlighetsanalys som är studiens syfte. Parametrarna är också nödvändiga – att utesluta en eller flera av dem skulle göra det svårt att genomföra analysen på ett övertygande sätt. Det går självfallet inte att *a priori* påstå att ett visst antal parametrar är det optimala. Om en bifråga i studien hade varit att uppmärksamma ”svaga” (unga) demokratier med omfattande korruption skulle man mycket väl kunna tänka sig att inkludera just korruption i värdehierarkin. Avgörande för en studie av det här slaget (med en på förhand given avgränsning) är att antalet parametrar måste begränsas till några få för att överhuvudtaget göra det möjligt att genomföra analysen på ett systematiskt sätt.

3.1 Nationalism

I *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order* definierar Samuel P Huntington en *civilisation* som ”den mest övergripande kulturella grupptillhörighet och den mest allmänna nivån av kulturell identitet som människor kan ha gemensamt” (Huntington, 1997, s.43). Det som enligt Huntington utmärker en människas identitet är inte av ideologiskt, politiskt eller ekonomiskt ursprung – utan har ett kulturellt ursprung. Det handlar alltså om värden som familj, religion, språk, värderingar och seder. Det faktum att Huntington ser en ny världsordning som ett resultat av en konflikt mellan civilisationer hindrar honom inte ifrån att konstatera att det fortfarande är nationalstaterna som är de huvudsakliga aktörerna i den nya globaliserade världen. De kan handla annorlunda än förr p.g.a. av exempelvis kulturella preferenser, men inte längre som grupperingar inom blocken från det kalla kriget utan som grupperade inom världens sju eller åtta större civilisationer (Huntington, 1997, s.21).

Huntingtons resonemang (om än omstritt) leder oss till frågan varför kulturella band är så starka? Bidragande kan vara att en människas kulturella tillhörighet påverkar hur andra uppfattar och bemöter henne och därigenom formar hennes självidentitet. En sådan nationell identitet bygger alltså på tillhörighet och inte på prestation (Kymlicka, 1998, s.99-100). Ett resonemang som bör vara attraktivt för nationalisterna som vill vinna sina landsmän för nationalstatens sak.

Historiskt är en av nationalismens bärande idéer att människor bör leva med sin egen sort och inte styras av utlänningar. En sådan tanke ryms fortfarande hos många människor och är därför något som nationalisterna anspelar på i stater där målet är att fullbordas till fullödig nationalstat. För sådana nationalisterna har framväxten av ett nationellt *uppvaknande* en avgörande betydelse och innebär att människor behöver komma till insikt om deras nationella identitet och faktiska ursprung (Gellner, 1999, s.25-26).

Landområden och territorier har ett högt symbolvärde för nationalisterna och konflikter utspelar sig allt som ofta p.g.a. skilda uppfattningar om vilken etnisk grupp som tillhör och har rätten till territoriet. Efter andra världskriget har nationalismen genomgått en ideologisk modernisering som innebär att nationalisterna har lärt sig att inte ytmättet utan tillväxttalen som gör att en nationalstat blir betydande, rik och stark. Denna nyanserade syn på territoriet har efterhand bidragit till en minskad nationalistisk glöd hos nationalisterna (Gellner, 1999, s.69).

Människor som rör sig fritt över territoriella gränser kan tänkas karakteriseras av rotlöshet. Nationalismen har historiskt värdesatt människans rötter mycket högt vilket gör rotlösheten bland hängivna nationalister till den största av synder. Nationalistiska samhällen kan därför än idag karakteriseras av en inre rörlighet och homogenitet där människors rötter och kultur bidrar till enhetlighet inom nationalstaten (Gellner, 1999, s.94-95).

Den nationella kulturen är inte statisk - den kan tidvis ha ett bredare omfång och ibland ett tunnare. Det innebär således att kulturen består men genomgår förändringar som för det mesta äger rum över långa tidsperioder. Kulturer kan vara osynliga för sina bärare men även i högsta grad vara påtagliga och föremål för stor vördnad och hängivenhet, vilket är påtagligt i nationalstaterna. Gellner kan inte se att det finns någon ”allmän giltig regel som bekräftar människors flyktighet eller trohet till sina kulturer” (Gellner, 1999, s.116).

Nationalister framhåller att de älskar sin kultur för att den innehåller speciella egenskaper och är enastående vacker. Det är denna kärlek till den egna kulturen som gör dem till patrioter. En sådan patriotism är relaterad till specifika kulturer och nationer och kan inte vara förklaringen till varför just kulturer generellt blivit en princip för uppdelningen i politiska enheter (Gellner, 1999, s.117). Resonemanget föranleder oss till frågeställningen om kulturen som politisk dragningskraft. Det finns ingen generell förklaring men en del kulturer kan ha fungerat som en tändande gnista för den politiska elden. Detta kan emellertid ses som undantag. I vår tid är nationalismen inte alltid den segrande kraften, men Gellner lägger fram två argument som kan förklara nationalismens framväxt. För de första att en homogen kultur inte är av avgörande betydelse för de politiska gränserna i ett jordbrukssamhälle men däremot en mycket mer sannolik faktor i ett industrisamhälle. För det andra, i samband med övergången från jordbrukssamhället till industrisamhället, befästes den nationella kulturen och blev genomträngande i samhället som helhet. Varför är vissa nationer mer nationalistiska än andra? Gellner anser att det i vissa samhällen har förts nationalistisk propaganda, medan det i andra finns en genuin nationalism och att det slutligen finns samhällen där nationalismen inte är befäst överhuvudtaget. Gellners uppfattning är att den första kategorin är den avgjort största (Gellner, 1999, s.118-119).

Hobsbawm anser att vi bör se på nationerna utifrån två olika synsätt. I allmänhet (och också enligt Gellner) analyseras nationalismen som politisk ideologi utifrån ett *ovanifrån-perspektiv* vilket innebär att analysen görs utifrån regeringars och institutioners perspektiv. En sådan analys avslöjar inte mycket av hur vanligt folk förhåller sig till den politiska enheten. Sådana *underifrån-perspektiv* är svåra att upptäcka, men Hobsbawm redovisar tre observationer om problemet. För det första är statens politiska ideologi (som nationalismen) sannolikt mer befäst på officiell nivå än hos den vanlige medborgaren. Förankringen av nationalismen hos den enskilda individen kan vara problematisk eftersom graden av medborgerlig lojalitet är okänd och kan vara låg. För det andra kan medborgarnas identifiering med nationen vara föränderlig i tiden och kan växla inriktning – antingen i en utdragen process eller mer eller mindre momentant. För det tredje är det inte givet att människor känner nationell tillhörighet som det mest övergripande identifikationssättet. Det får oss att dra slutsatsen att trots att den nationella identifikationen är central, så finns det inga belegg för att nationalister generellt skulle ta avstånd från människor som inte identifierar sig med den primära politiska enheten utan t ex tillhör en kulturell periferi i samhället (Hobsbawm, 1998, s.21).

Nationalismen som *social företeelse* tillhör den mest verkningsfulla man kan tänka sig. Det som mest bidrar till nationalismens betydelse är den breda genomslagskraften. Som ideologi är nationalismen kompatibel med begrepp som politik, demokrati, individualism och

mänskliga rättigheter. Den exakta innebörden av dessa begrepp är omtvistad och föremål för omstridda tolkningar och skilda värderingar. Något av nationalismens inneboende styrka består i att när det råder oenighet om en svårtolkad begreppsdefinition så finner man inte sällan okonstlade konkreta lösningar som passar den egna saken. När det t ex råder oenighet om två begreppslinjers skärningspunkt och det inte syns någon rimlig väg att gå som främjar alla inblandade, kan trosvissa nationalisterna presentera en i egen mening hållbar lösning på den komplexa problematiken (Hettne m fl, 1998, s.161).

3.1.1 Värdehierarki för nationalism

- *Makt*

Sett ur ett maktperspektiv *bör* den politiska makten och dess olika inriktningar vara inkorporerade och koncentrerade inom den suveräna nationalstaten. Denna idealföreställning karakteriserar den moderna nationalstaten om än med en viss modifikation med tanke på att det finns problemområden som *miljöförstöring* och *terrorism* som inte enbart rör nationalstater utan *bör* ses utifrån ett globalt maktperspektiv (Hettne m fl, 1998, s.40-41).

- *Territorium*

Nationalitetsprincipen betonar idealbilden av staten som innefattar att de styrande besitter laglig rätt över det nationella territoriet men inte förfogar över några detaljerade styrmedel över medborgarna. Principen *bör* ses som att medborgarna styr i enlighet med demokratiförhållanden för nationalstaten (Walzer, 1992, s.63).

- *Rättvisa*

Den politiska gemenskapen *bör* innefatta en viss mängd människor inom ett territorium. Den rättvisa fördelningen förutsätter att det finns en begränsad befolkningsgrupp inom en avgränsad del av världen. Det som *bör* särskilja denna grupp inom en nationalstat är medborgarskapet. Det innebär att människor utan medborgarskap inte tillhör skaran som får del av den gemensamma välfärden (Walzer, 1992, s.51).

- *Medborgarskap*

Assimilationsmodellen baseras på att det finns en distinkt åtskillnad mellan medborgarnas kulturella preferenser i privatlivet och det kulturarv som exponeras i det offentliga livet. Offentligt tillåter inte nationalstaten att medborgarna visar lojalitet till något annat religiöst samfund än statsreligionen. Medborgarskapet i moderna nationalstater erhålls genom territorialprincipen (*jus soli*) för att etniciteten inte är det centrala. Det är ett krav att immigranter tar till sig de nationella normerna och lär sig språket i det nya hemlandet (Dahlström, 2008, s.33-34).

3.2 Kosmopolitism

Kosmopolitism som politisk ideologi handlar om att urskilja de grundläggande egenskaperna hos en politisk ordning avseende etik, kultur, maktförhållanden och legitimitet. Speciellt fokuserar kosmopolitisk demokrati på de institutionella och politiska villkor som är en förutsättning för en effektiv demokratisk styrning mellan och tvärs världens länder. Global rättvisa och mänskliga rättigheter är fundamentala element i utformningen av en ny global konstitutionell ordning (McGrew, 2002, s.275).

Begreppet *kosmopolit* kan härledas till antikens filosofi. Under upplysningstiden på 1700-talet fick kosmopolitismen en renässans framförallt genom den tyske filosofen Kants moralfilosofi (Held, 2005, s.10). Kosmopolitiska idéer och tankegångar har haft stor genomslagskraft inom filosofi och politik i vår egen tid. Inte minst kan man se en påverkan från Kant i samtida tolkningar av kosmopolitismens idéer. Exempelvis har John Rawls tagit intryck av Kants moralfilosofi i formuleringen av sin rättviseteori (Miller, 2005, s.131-132).

Även om kosmopolitismen har sina rötter i antikens filosofi så är det främst genom den ökande globaliseringen och dess utmaning av gamla maktstrukturer som den moderna kosmopolitismen har formats. Inom forskarvärden tolkar man denna process olika och någon entydig bild av kosmopolitismens innehåll är inte möjlig att ge. David Helds koncept av en kosmopolitisk ordning har fått stor genomslagskraft. Held menar att de grundläggande kosmopolitiska värdena kan uttryckas med hjälp av åtta principer med följande innehåll: (1) *lika värde*; (2) *aktiv medverkan*; (3) *ansvar och skyldighet*, (4) *samförstånd*; (5) *kollektivt beslutsfattande*; (6) *subsidiaritetsprincipen*; (7) *undvikande av allvarlig skada*; (8) *hållbar utveckling*. Held ser kosmopolitismen som ett etiskt och politiskt rum som fylls upp av dessa åtta principer. Principerna är visserligen uttryck för universella värden men trots detta är det oundvikligt att den precisa innebörden i ett givet sammanhang påverkas av uttolkarens eget ”kosmopolitiska perspektiv” (Held, 2005, s.12ff). Held tänker sig att en kosmopolitisk lag skall garantera autonomi för både individer och kollektiv. Med en sådan lag går han längre än Kant i det att han menar att den skall såväl garantera alla människors lika värde och deras jämlika frihet som ligga till grund för styrelseskick som grundar sig på förhandlingar och samförstånd i enlighet med de åtta principerna (Held, 2002, s.25-26).

På grund av sin universalism kan Helds principer ses som utgångspunkten för olika utvecklingslinjer av den moderna kosmopolitismen. Det stora spannet inom kosmopolitismen ger utrymme för tolkningar som kan få liberal respektive kosmopolitisk demokrati att ligga nära varandra. Vi kan exempelvis fråga oss vilken roll som nationerna och deras medborgare har i en kosmopolitisk värld? Kok-Chor Tan menar att globala institutioner skall vara kosmopolitiska i den meningen att de skall behandla alla individer lika, oberoende av nationalitet. Däremot reglerar Tans kosmopolitism inte individens nationella intressen så länge de inte är i strid med det globala regelverket. En människa kan alltså favorisera intressen hos medmänniskor inom den egna nationstillhörigheten utan att det strider mot Tans tolkning av kosmopolitisk rättvisa. En teori om global rättvisa som inte tar hänsyn till folks gemensamma nationella band eller förpliktelser kan aldrig ses som en ändamålsenlig teori för mänsklig rättvisa. En sådan tolkning av kosmopolitisk rättvisa, menar Tan, är förenlig med Rawls rättviseteori, ursprungligen formulerad i *A Theory of Justice* från 1971 och senare omformulerad i *Justice as Fairness* från 2001 (Tan, 2005, s.164-165).

Anmärkningsvärt är att globala ojämlikheter har ökat dramatiskt under 1900-talet och fortsätter att öka. Ulrich Beck ser detta som konsekvensen av *nationalstatsprincipen* som döljer de globala ojämlikheterna. Exempelvis fortsätter västländerna enhälligt att försvara protektionismen inom jordbruket gentemot afrikanska och latinamerikanska krav på förändring – och återoppar principen om fri marknadsekonomi (Beck, 2005, s.68).

Enligt Beck och Edgar Grande är det mest utmärkande generella draget hos kosmopolitismen att inte acceptera ett *hierarkiskt över-och underordningsförhållande*. I kosmopolitismen blir skillnader varken hierarkiskt inordnade eller upphävd utan helt enkelt accepterade. Medan nationalism bygger på principen ”antingen-eller” grundar sig kosmopolitismen på principen ”både-och”. Ett sådant koncept kan tolkas som möjligheten att i olika sammanhang kunna

relatera till såväl *kollektivet* som *individen* (Beck & Grande, 2006, s.25-27). Kollektivfallet leder tankarna till *mångkulturalism*. Det finns dock en motsägelsefullhet här. Mångkulturalismen försvarar minoriteternas rättigheter samtidigt som den gör gällande att det finns en essentiell identitet hos kulturerna men också en essentiell rivalitet mellan dem. Detta är inte förenligt med kosmopolitismens grundläggande idéer. Kosmopolitismen stakar inte bara ut vägen mot det mångkulturella samhället utan har också som mål att såväl nationellt som transnationellt suddas ut etniska gränser och territoriella band (Beck, 2005, s.111).

Beck & Grande väljer att inte använda begreppet ”transnationalism” eftersom man menar att det ”transnationella” Europa har kommit att få en negativ och inskränkt innebörd av något som är icke-nationellt. I stället har man valt begreppet *empire* som parallellt med *kosmopolitismen* bl a har förtjänsten att rikta ”blicken på nya former av politisk integration bortom nationalstaterna och berikar analysen av politisk makt från dess statsfixering” (Beck & Grande, 2006, s.87-89). En kosmopolitisering av Europa skall inte ses som en utveckling där nationalstaterna upplöses. Det handlar om att bygga vidare på gamla former av nationalism – att öppna och utvidga dem och göra en samhällelig och politisk integration genom kosmopolitisering möjlig (Beck & Grande, 2006, s.15).

3.2.1 Värdehierarki för kosmopolitism

- *Makt*

I en globaliserad värld finns maktcentra som inte har en given territoriell bas. Gränsöverskridande institutioner (som t ex europeiska unionen eller Internationella valutafonden) innehar maktpositioner som kan uppfattas som hot mot nationalstaten. Ur ett kosmopolitiskt *maktperspektiv* bör maktfördelning inte innebära ett val mellan transnationalism eller decentralisering utan ”både-och” (Beck & Grande, 2006, s.57).

- *Territorium*

För nationalister (även liberala sådana) är och förblir transnationell demokrati ett utopiskt ideal. Men ur ett kosmopolitiskt perspektiv bör territoriella politiska enheter kunna förvandlas till samhällsbildningar på transnationell nivå (McGrew 2002, s.280). Ulrich Beck utvecklar ett koncept (i första hand för Europa) där nationalstaterna visserligen fortsätter att existera men genom integration förvandlas till en speciell form av kosmopolitiska statsbildningar som jag återkommer till i 4.2.2 (Beck & Grande 2006, s.113).

- *Rättvisa*

Rättvisa ur ett kosmopolitiskt perspektiv är ett vittomfattande begrepp som innefattar principer om mänskliga rättigheter, internationell rättvis fördelning, medborgerliga rättigheter och social rättvisa. Stora grupper av människor i ett antal länder har svårt att få sina grundläggande behov tillgodosedda, vilket gör frågan om rättvis fördelning till en av vår tids största. Hur rättvis fördelning *bör* kunna åstadkommas i ett internationellt perspektiv diskuteras av David Copp baserat på ”principen om grundläggande behov” (Copp 2005, s.39).

- *Medborgarskap*

Geoffrey Stokes menar att begreppet medborgarskap kan innefatta både en rent rättslig eller administrativ ordning såväl som en *normativ* politisk teori (Stokes, 2002, s.24). Konservativa nationalister skulle förmodligen göra det enkelt för sig och hålla sig till det första alternativet, medan man inom kosmopolitismen försöker definiera och utveckla

begreppet utifrån det andra. Will Kymlicka delar väsentligen denna uppfattning och ser på medborgarskapet som inte enbart ett juridiskt åtagande utan som ett uttryck för att medborgarna ingår i en politisk gemenskap (Kymlicka, 1998, s.204).

4 Analys

4.1 Makt

4.1.1 Nationalism

Sett ur ett maktperspektiv kan man urskilja två olika ansatser, en som rör bevakandet av *nationella intressen* och en det *självförstärkande* agerandet. Självförstärkande innebär att när man har sagt A är det mer *rimligt* att säga B än om A inte tidigare hade varit uppe på agendan, vilket Ernst Haas illustrerar i samband med nationalstaternas *integration* i EU. Haas använder beteckningen *spillover* för ett samarbete inom ett politiskt område som tenderar att leda till ytterligare samarbeten som inte var planerade i ursprungssituationen. Ett konkret exempel är utvecklingen inom EU från Romfördraget till skapandet av den europeiska kommissionen och EG-domstolen. Övernationella institut har en benägenhet att frångå de initiala syften för vilka de primärt har skapats för att stärka sin egen roll. Detta gäller i all synnerhet den europeiska integrationen (Goldmann, 2003, s.22-23).

Andrew Moravcsik framhåller att en nationalstat kan förutsättas ha egenintressen utanför det egna territoriet. Det är främst ekonomiska och säkerhetspolitiska intressen som i det här sammanhanget förknippas med den europeiska integrationsprocessen. Moravcsik hävdar att bildandet av kol- och stålunionen främst utgick från *självstärkande* processer med vinstinriktade intressen. Han framhåller att det inte finns någon motsägelse mellan de nationella intressena och de självstärkande processerna. Nationella makthavare fattar politiska beslut som omsätts i handling och till sist får en egen dynamik som leder till ett fördjupat samarbete. Det skall också framhållas att den internationalisering som ägt rum under senare decennier har varit nödvändig för nationalstaterna för att i vissa konkreta fall tillgodose deras politiska intressen och värna nationens identitet och självständighet (Goldmann, 2003, s.24-25).

Habermas menar att demokratiska stater styrs i enlighet med *folksuveränitetens princip* (Eriksen & Weigård, 2000, s.191). Den *reella* demokratin som uteslutande utgår ifrån folket har generellt sätt kommit att institutionaliseras i de enskilda samhällena. Nationalstatens främsta mål utifrån ett maktperspektiv är självbestämmande vilket kan leda till potentiella meningsskiljaktigheter med andra stater.

Idén om de mänskliga rättigheterna – med sitt ursprung i den amerikanska revolutionen och från överenskommelser i FN – utgår inte enbart från de enskilda nationalstaternas lagstiftning. Det har också skapats internationella rättsinstanser med särskilda domstolar som uttrycker en skiljelinje för räckvidden av folksuveränitetens princip inom nationalstaten. Skiljelinjen mellan folksuveränitetens princip och den internationella rätten begränsar nationalstatens handlingsutrymme på olika politiska nivåer. Det kan alltså finnas en konflikt mellan folkrättens suveränitetsprincip och internationell rätt. Det skapas då ett motsatsförhållande mellan den reella demokratin och den internationella rätten. Kravet på mänskliga rättigheter har medfört att den i grundkonstruktionen nationella folkrätten har kommit att bli förankrad i högre instanser. Folksuveränitetens princip för tankarna till nationalstaten i kontrast till de

mänskliga rättigheterna som avser *alla* människors grundläggande rättigheter och står för en *övernationell demokrati* (Eriksen & Weigård, 2000, s.187).

4.1.2 Kosmopolitism

Som redan nämnts är kosmopolitismen en ideologi med många uttolkare. Detta gäller inte minst i synen på makt och maktfördelning och på hur en kosmopolitisk demokrati kan förverkligas. *Transnationell* (eller global) demokrati innefattar enligt Anthony McGrew sådana distinkta normativa teorier som liberal internationalism, radikal pluralistisk demokrati, kosmopolitisk demokrati och deliberativ demokrati. Denna typologi av ideologier kan betraktas som idealtyper av transnationell demokrati – dvs. allmänna synteser av normativa argument och teorier (McGrew, 2002, s.271-272).

David Held ser försvagningen av nationalstaten som början på en transformationsfas med den *kosmopolitiska demokratin* som det yttersta målet. En sådan transformation kan inte förstås i ett geografisk territoriellt perspektiv. Held menar att det är fullt möjligt att skapa ett demokratiskt samhälle som bygger på lokal, nationell och global maktfördelning (Held, 2005, s.21).

Utformningen av den lagstiftande makten i en kosmopolitisk demokrati går tillbaka på Kants idéer om en lag som garanterar lika rättigheter för alla individer i ett universellt samfund. Varken för Kant eller för moderna kosmopoliter är en sådan *kosmopolitisk lag* en utopi utan ett komplement till nationell och internationell rätt tillsammans med effektiva verktyg för en transformation till en offentlig lag för hela mänskligheten. En kosmopolitisk lag kräver visserligen att regionala, nationella och lokala maktstrukturer underordnas ett övergripande legalt ramverk inom vilket varierande former av självstyrelse kan utövas på olika nivåer. På det här sättet menar Held – och lånar en gammal marxistisk fras – tynar nationalstaten bort (Held 2005, s.25-26).

Helds kosmopolitiska demokrati (skisserad ovan) bygger i stor utsträckning på liberala idéer om lagar och mänskliga rättigheter formulerade inom ett globalt ramverk. McGrew utvecklar Helds koncept för att finna en politisk ordning som består av demokratiska sammanslutningar, städer och nationer, regioner och globala nätverk. Grundläggande för modellen är principen om autonomi på såväl ett individuellt som kollektivistiskt plan, reglerad av kosmopolitisk lag. Målet är inte att etablera någon slags världsordning utan en diversifierad maktstruktur med överlappande maktcentra – allt underordnat en kosmopolitisk demokratisk lag (McGrew, 2002, s. 275-276).

Vi riktar uppmärksamheten mot Europa och den maktstruktur som Beck & Grande kallar Europas *empire* (se 4.2.1). Transformationen av detta *empire* till ett kosmopolitiskt Europa är en långvarig process men fullt möjlig enligt författarna. *Transformationspotentialen* hos Europas *empire* är stark. Nationalstaterna fortsätter att existera men transformeras till kosmopolitiska stater efter att ha integrerats inom en övergripande maktkonstellation (Beck & Grande, 2006, s.113).

4.1.3 Förenlighetsanalys

Alan Milward, professor i ekonomi, analyserar det europeiska samarbetet under senare år i *The European Rescue of the Nation* (Hettne m fl, 1998, s.235). Milward tillhör dem som anser att den europeiska integrationsprocessen har utvecklats för att bl.a. och i synnerhet bevara nationalstaten genom främjandet av en gemensam social och ekonomisk politik (Hettne m fl, 1998, s.240). Jämför med den uppfattning som Beck & Grande ger uttryck för (se avsnitt 5.1.2): ”*Transformationspotentialen* hos Europas *empire* är stark. Nationalstaterna fortsätter att existera men transformeras till kosmopolitiska stater efter att ha integrerats inom en övergripande maktkonstellation.”

Enligt den allmänna uppfattningen så var Europas nationalstater i hög grad suveräna under 1930-talet. Milward däremot anser att nationalstaterna återvann sin suveränitet och legitimitet först efter 1945 i samband med kampen mot den tyska ockupationen och samarbetet som då inleddes. Milward menar att länderna i det demokratiska Europa lärde sig att samarbeta för att slå vakt om staternas suveränitet och förmåga att utveckla ett omfattande välstånd.

Integreringen av staterna i det europeiska samarbetet medförde att nationalstaterna befäste sin suveränitet och blev starkare. Enligt Milward så underminerades inte suveräniteten som en följd av det *överstatliga* samarbetet. Faktum är att det europeiska samarbetet förenade en rad staters grundläggande intressen, främst av social och ekonomisk natur, vilket ledde till ökat välstånd och lade grunden till de europeiska välfärdsnationerna. Milward anser att det initialt inte var tanken att det europeiska samarbetet skulle komma att skapa ett system baserat på *överstatlighet* men håller i efterhand med om att nationalstaternas intressen har främjats av denna utveckling (Hettne m fl, 1998, s.239f).

En indikation på att det skulle finnas någon form av överensstämmelse mellan de båda *maktperspektiven* anser jag beror på kosmopolitismens vaghet i reella sakfrågor. En sådan sakfråga rör ställningstagandet till överstatlighet. Här intar nationalismens företrädare en i sig restriktiv men tydlig hållning i frågan om avgränsningen av den gemensamma sociala och ekonomiska politiken inom EU-samarbetet. På så sätt står nationalismen inte så långt från kosmopolitismens mera långtgående syn på transnationell styrning som man i förstone kanske skulle kunna tro. Dvs det finns en viss förenlighet mellan nationalismen och kosmopolitismen utifrån maktperspektivet.

4.2 Territorium

4.2.1 Nationalismen

I samband med globaliseringen och de globala nätverkens framväxt (EU, IMF, FN) har nationalstaterna visserligen bibehållit de *territoriella gränserna*, men de har kommit att bli mera som symboliska skiljelinjer mellan staterna. I vissa nationalstater har medborgarna den exklusiva rättigheten att använda sig av det sociala trygghetssystemet som består av sjukvård, skolor och andra förmåner, som temporära flyktingar och immigranter däremot inte har. Den sociala trygghet som medborgarna tar del av har kommit att bli en viktig identifikation i nationalstaten (Räthzel, 2008, s.71).

Medlemsstaterna i EU och ytterligare några europeiska länder har ingår i Schengensamarbetet och har undertecknat ett avtal om en enhetlig policy för slopade gränskontroller och ett gemensamt bemötande av flyktingar och immigranter. Det har medfört att gränskontrollerna mellan staterna inom Schengensamarbetet har upphört och flyttats till de perifera länder som

har statsgränser mot stater som inte ingår i samarbetet. Länderna som är geografiskt belägna i periferin har utformat en lagstiftning som slår fast att flyktingar och immigranter som inte är medborgare måste kunna visa upp identitetshandlingar. Länderna i periferin har infört speciell lagstiftning som möjliggör en systematisk identitetskontroll av människor med utomeuropeiskt utseende. Denna fixering av nationella gränser som nationalisterna tillämpar ger upphov till den illegala invandringen. Nationalisternas syn på den illegala invandringen betonar den vikt som man lägger av kontrollen över det suveräna territoriet (Räthzel, 2008, s.71-72).

4.2.2 Kosmopolitism

Begreppet territorium eller territoriell gräns har inom nationalismen en tämligen precis betydelse. Ur ett kosmopolitiskt perspektiv förhåller det sig annorlunda med det gränslösa samhället som det normativa målet. Den omfattande globaliseringen under de senaste femtio åren inom så gott som alla samhällsstrukturer har också lett till en annorlunda syn på begreppet territoriella gränser som inte bara skall uppfattas som geografiska. Bilden av nationalismen och medborgarnas identifikation med ett territoriellt område har i dag påtagligt förändrats. Det är uppenbart att nutidsmänniskan känner tillhörighet till olika territoriella nivåer. Denna förändring genomsyrar också ett lands politik på såväl nationell som internationell nivå. Territoriella gränser suddas ut och politiska beslut tas allt oftare på nivåer där medborgarna inte känner sig hemma. Detta är ett kosmopolitiskt dilemma som jag återkommer till.

Den sjätte av Hells principer för en kosmopolitisk ordning, *subsidiaritetsprincipen* (se 3.2), rör gränsdragningskriterier för kollektivt beslutsfattande. Sådana beslut bör alltså tas så nära medborgarna som möjligt och involvera alla vars förväntningar och möjligheter i livet påverkas (Held, 2005, s.14).

Vi fortsätter nu med att titta på transformationspotentialen hos det kosmopolitiska Europa som Beck & Grande kallar *empire* (se 3.2.1) för integrationen av nationalstaterna (Beck & Grande 2006, s.113f). Författarna konstaterar att "nationalstaternas funktionsomvandling i Europa har flera olika dimensioner". Maktperspektivet är en, den territoriella strukturen en annan. Regelverk konstitueras på överstatlig nivå och påverkar också länder som inte tillhör den Europeiska Unionen men är integrerade i Europas *empire* – Schengensamarbetet är ett påtagligt exempel.

I ett kosmopolitiskt Europa bör gemensamma regler bestämmas genom överstatliga institutioner – men utan att subsidiaritetsprincipen åsidosätts. Är detta möjligt? Med den kosmopolitiska principen om "både-och" måste svaret bli ja.

Beck & Grande skisserar ett Europa med variabla gränser där ett "postsocialt" samhälle bör ha en potentiell möjlighet att växa fram, i vilket nationella samhällen, nationella ekonomier, etc. ömsom blandas ömsom binds samman. Beck & Grande kallar processen för en *horisontell dimensionering* (Beck & Grande 2006, s.151-152). Hur avgränsas Europa *empire* med sina variabla gränser mot länderna utanför Europa och mot icke-europeiska civilisationer? Svaret finner man naturligt nog inte i Beck & Grandes *Det kosmopolitiska Europa* men för anhängare av en universell kosmopolitism är frågan angelägen.

4.2.3 Förenlighetsanalys

Subsidiaritetsprincipen skall vara vägledande för medlemsregeringarna i EU vad gäller nivån på vilken de politiska besluten skall fattas. Enligt subsidiaritetsprincipen får lagar stiftas och förankras i högre instans i sådana fall där medlemsländerna har kommit överens om att avstå från ett direkt nationellt inflytande. Subsidiaritetsprincipen fungerar utmärkt i teorin men i praktiken är det väldigt svårt att avgöra vilka beslut som faktiskt inte bör tas på nationell nivå (Tallberg, 2004, s. 63). Kosmopoliternas uppfattning i Europafrågan kan (se avsnitt 4.2.3) sammanfattas så här: ”I ett kosmopolitiskt Europa bör gemensamma regler bestämmas genom överstatliga institutioner – men utan att subsidiaritetsprincipen åsidosätts.” Under förutsättning att man inom kosmopolitismen konkretiserar subsidiaritetsprincipen och tillämpar den på ett tydligt sätt och i enlighet med den teoretiska underbyggnaden, så anser jag att den är förenlig med nationalismens tolkning och tillämpning av principen.

Enligt kosmopolitismen känner den moderna människan tillhörighet till olika territoriella nivåer. Det innebär att *etniciteten* inte har någon betydelse för kosmopolitismen i frågor som rör nationell förankring och tillhörighet. Detta strider mot Ernest Gellners uppfattning om nationalismen som är förankrad utifrån ett underifrån-perspektiv som speglar medborgarnas objektiva behov av homogenitet (Gellner, 2001, s.135,142). Gellner hävdar dessutom att *självidentifikationen* tenderar att ha ett inflytande inom alla typer av grupperingar i nationalstaten. Faktum är att människor i allmänhet föredrar att finna samhörighet genom *nationella enheter* som identifikationsobjekt inom de territoriella gränserna (Gellner, 2001, s.151). Jag anser inte att det är möjligt att finna någon substantiell förenlighet mellan nationalism och kosmopolitism i det här avseendet, eftersom nationalisterna värderar det nationella territoriet i avsevärt högre grad än vad kosmopoliterna gör.

4.3 Rättvisa

4.3.1 Nationalism

John Rawls utvecklar i boken *A Theory of Justice* (1971) en normativ teori om rättvis fördelning i ett modernt samhälle. Teorin har fått stor genomslagskraft inom den moderna politiska filosofin. Rawls definierar en procedur för rättvisa som han kallar differensprincipen. I ursprungspositionen avstår individen från *frihetsprincipen* till förmån för *differensprincipen*. Frihetsprincipen innebär att varje person i ett socialt sammanhang har lika rätt till den mest omfattande friheten förenlig med samma frihet för alla andra, medan skillnadsprincipen stipulerar att en ojämlikhet kan rättfärdigas endast om den är till allas fördel förutsatt att den sociala ställning som ojämlikheten associeras med är öppen för alla (Reinikainen, 2009, s.56,57; Badersten, 2006, s.158).

Den politiska filosofin innehar en roll som kan kallas *orienteringsbehovet* i samhället på så vis att den gör anspråk på att kunna synliggöra hur medborgarna betraktar sig själva (deras politiska identitet) men även de grundläggande politiska målen som nationalstaten eftersträvar. Enligt Rawls har medborgarna ett ansvar att förstå sig själva som politiska samhällsmedlemmar och hur detta medlemskap påverkar relationen till den sociala världen (Rawls, 2005, s.23).

Rawls teori handlar i första hand om rättvis fördelning inom (den liberala) nationalstaten men har också flitigt tagits som utgångspunkt för utvidgningar till andra tillämpningar, som t.ex. internationell rättvisa. Rawls *idé om ett välordnat samhälle* bygger på tre fundamentala principer och bör uppfattas som ett samhälleligt ideal. För det första är det avgörande att det existerar en inneboende rättvisuppfattning hos medborgarna. Det innebär att det finns en överenskommelse om den offentliga rättvisuppfattningen (principerna för politisk rättvisa) i samhället som godtas av alla medborgare. För det andra skall politiska och sociala institutioner acceptera den offentliga rättvisuppfattningen. De politiska och sociala institutionerna förväntas hänga ihop i ett samarbetsystem (samhällets grundstruktur) som skall uppfylla rättvisprinciperna. För det tredje förväntas varje medborgare kunna avgöra vilka förpliktelser som är förenliga med dennes samhällsposition samt kunna förstå och tillämpa samhällets erkända rättvisprinciper (Rawls, 2005, s.30).

4.3.2 Kosmopolitism

John Rawls teori om rättvisa har varit (och är) en viktig inspirationskälla för utvecklingen av teorier om global rättvisa och jämlikhet. Det bör påpekas att global rättvisa inte bara kan ses som nationell social rättvisa sedd i ett vidare perspektiv. Rawls utgår ifrån att människors grundläggande rättigheter kan tillgodoses i varje välordnat samhälle. Av Rawls rättvisprinciper (ursprungligen formulerade i *Theory of Justice*) har den som han benämner differensprincipen speciell relevans i en utvidgning av Rawls teori till ett globalt samhälle (Rawls, 2005, s.71).

David Copp menar att Rawls differensprincip bör ersättas med en differensprincip *för grundläggande behov*. Medan den förra enbart kräver att ojämlikheter måste vara till störst fördel för de minst gynnade samhällsmedlemmarna, säger den senare att ojämlikheter bör gynna de människor som är sämst ställda i förmågan att få sina grundläggande behov tillgodosedda genom att förse dem med resurser som ökar deras förmåga att tillgodose dessa behov (Copp, 2005, s.46). En sådan princip är universell och förutsätter existensen av ett globalt samhälle. Detta kan uppfattas som att en sådan princip inte bara är normativ utan också ett uttryck för ett utopiskt ideal. Men inom kosmopolitismen ser man inte på världen på det sättet utan menar tvärtom att det faktiskt *finns* ett sådant globalt samhälle som helt enkelt har uppstått som en följd av internationell handel och internationella överenskommelser (Internationella Valutafonden, Förenta Nationerna, etc).

4.3.3 Förenlighetsanalys

Vi skall nu studera i vilken mån Rawls idé om ett välordnat samhälle (se 4.3.1) är förenlig med global rättvisa som diskuterad i 4.3.2. Inom nationalismen är kravet på lojaliteten till staten och ömsesidiga förpliktelser bland medborgarna starkt. Ett sådant anspråk på nationell trohet är utmanande för idén om global rättvisa – ur ett kosmopolitiskt perspektiv bör alla människor oberoende av nationalitet behandlas lika.

Är det då möjligt för kosmopolitismen att ta rimlig hänsyn till nationell lojalitet utan att ge upp kravet på global rättvisa? Kok-Chor Tan besvarar frågan med en motfråga: varför måste villkoren för rättvis fördelning bestämmas *oberoende* av folks nationstillhörighet? Genom att låta nationell lojalitet vara en faktor som man måste ta hänsyn till när man tar ställning i frågan om omfattningen av ömsesidiga förpliktelser behöver vägen mot global rättvisa inte

vara oframkomlig (Tan, 2005, s.168-169). Detta är inte samma sak som att säga att global rättvisa måste ha sin utgångspunkt i människors nationella åtaganden och preferenser. Tvärtom så gäller fortfarande att global rättvisa ur ett kosmopolitiskt perspektiv endast kan uppnås utifrån en maktstruktur oberoende av olika uttryck för individuell lojalitet.

Tan pekar på det faktum att trots ökat globalt välstånd och ökad världsproduktion så ökar ojämlikheten mellan de rikaste och de fattigaste länderna. Han drar slutsatsen att rika länder bidrar till ökad global jämlikhet utan att nämnvärt behöva kompromissa i frågan om nationella åtaganden. Han menar att detta inte innebär att de rika länderna kan anses göra sin del för att främja global rättvisa. Tvärtom kan de rika länderna hävda utåt att de gör sitt för de fattiga och inför sina egna att nationella projekt inte alls blir åsidosatta. Resultatet blir alltså att såväl det totala globala välståndet som ojämlikheten mellan rika och fattiga ökar. Om vi godtar Rawls resonemang om att rationell rättvisa kan innebära restriktioner av folks personliga strävanden eller ambitioner, så finns inget skäl att tillbakavisa den globala motsvarigheten att folk bör begränsa nationella strävanden efter vad global rättvis kräver (Tan, 2005, s.170).

David Miller tillbakavisar analogin mellan inhemsk och global rättvisa. Han godtar emellertid att rättviseaspekten är överordnad i en konflikt mellan rättvisa och personliga strävanden i det inhemska fallet men tillbakavisar extrapoleringen till det globala eftersom nationella anspråk helt enkelt inte är jämförbara med personliga (Miller, 2000, s.167).

Tan menar att Millers argument för att ifrågasätta analogin mellan den inhemska och den globala sfären är tveksamma. Likaväl som en medborgares krav på individuell rättvisa kan vara i motsättning till samhällets rättvisekrav, så kan krav på nationell rättvisa komma i konflikt med kraven på global rättvisa (Tan, 2005, s.171).

David Millers argument är övertygande. Kosmopoliter finner stöd hos Rawls i sin argumentation men jag är långtifrån säker på att Rawls själv skulle ha blivit övertygad. Millers betoning av den starka förankring folk har i nationell rättvisa förefaller mig långt mer övertygande än kosmopoliternas försök att genom ett analogiexperiment förvandla den vanliga människan till en kosmopolitisk varelse.

4.4 Medborgarskap

4.4.1 Nationalism

Det initiala syftet med medborgarskapet var en gång i tiden att de som hade privilegiet att vara medborgare i ett land skulle känna *tillhörighet* till staten men också en *skyldighet* gentemot staten. Fundamentalt i medborgarskapet var att man genom detta skulle förhindra utanförskap och rasmotsättningar genom att alla medborgare till vis mån skulle assimileras i samhället (Stokes, 2002, s.24).

I de västeuropeiska länderna reformerades invandringspolitiken under slutet av 1970-talet och arbetskraftsinvandring kom att ersättas med flyktingmottagande. Detta är av betydelse för att i en djupare mening ha möjlighet att tolka *medborgarskapets* betydelse för nationalstaten. (Dahlström, 2008, s.27).

Assimilationsmodellen är ett nationalistiskt ideal för hur det bör vara, och tillämpas förmodligen inte i lika hög grad av alla moderna nationalstater (Dahlström, 2008, s.39). Den

befintliga invandringspolitiken i olika nationalstater bygger på det synsätt som de styrande har på *medborgarskapet*, den nationella identiteten och de samhällseliga institutionerna (Dahlström, 2008, s.29).

Assimilationsmodellen representerar alltså nationalstatens förhållningssätt till invandringen. Staten bör ses som en juridisk enhet och inte en etnisk. Detta är avgörande för möjligheten att bli medborgare. För att få tillgång till medborgarskapet tillämpas territorialprincipen (*jus soli*). Man har övergett härstammingsprincipen (*jus sanguinis*) för att man anser att etniciteten inte har någon avgörande betydelse. Däremot förväntas de nya medborgarna uppträda i enlighet med de allmänna normerna i samhället (Dahlström, 2008, s.34).

Nationalisterna gör gällande att det inte går att skapa gemenskap i samhället om medborgarna är lojala till något annat samfund än det som associeras med nationalstaten. Det är ett hot mot nationalstaten och undergräver dess position om man ger offentligt erkännande till kulturella minoritetsgrupper eller till religiösa samfund som inte är förenliga med majoritetens (Dahlström, 2008, s.34).

Det finns två alternativformer av medborgarskapet där den ena betecknas som det ”täta” och har en mer omfattande och direkt relation till den nationella identiteten, solidariteten och välfärden inom den ursprungliga nationalstaten. Den andra, det ”tunna” medborgarskapet, är en *juridisk abstraktion* som har kommit att dominera som en följd av globaliseringen. Denna variant garanterar medborgaren likhet inför lagen och andra grundläggande fri- och rättigheter (Trägårdh, 2002, s.113).

Det finns två sorters *integration* som tillämpas relaterat till medborgarskapet. För det första att samhället består av en politisk enhet i kongruens med en etnisk enhet. Det innebär att medborgarna känner en hög grad av gemensam solidaritet eftersom levnadssätten är snarlika. För det andra finns det en politisk form av integration som är karakteristisk för de moderna nationalstaterna och som innebär att medborgarskapet leder till vissa begränsade *juridiska* rättigheter. Den politiska integrationen fungerar eftersom det sker ett ömsesidigt erkännande mellan individer med *lika* rättigheter. Detta är fundamentalt då det är en betydligt mindre grad av enhetlighet i moderna nationalstater jämfört med den ursprungliga nationalstatstanken där gemenskapen bestod i det gemensamma språket, kulturen och religionen. Den politiska identiteten kännetecknas av en allmän respekt för de föreskrivna lagarna, som är ett uttryck för *författningspatriotismen* med *begränsad konsensus*. Den moderna nationalstatens medborgarskap är som redan nämnts till största delen en juridisk abstraktion och leder därför till en begränsad gemenskap (Eriksen & Weigård, 1999, s.170-171).

Moderna nationalstater bygger alltså enbart på en viss kollektiv identitet. I de allra flesta fall finns det mer än en etnisk befolkningsgrupp som lever inom nationalstatens gränser. Lagar och förordningar gör det enklare för grupper med olika livsåskådning och kultur att förenas i samhället. Centralt i den moderna nationalstaten är förenligheten mellan politiska och etniska gränser. Enligt Jürgen Habermas krävs en författningspatriotism som karakteriseras av att alla medborgare har förpliktelser gentemot de konstitutionella reglerna och de individuella fri- och rättigheterna. Dessa förpliktelser ersätter värdemässiga enheter som t.ex. religionen och bidrar till en liberalisering av nationalstaten (Eriksen & Weigård, 1999, s.168).

4.4.2 Kosmopolitism

Det kosmopolitiska moraliska idealet är att alla människor skall behandlas med respekt oberoende av klass, rang, kön, etc. Kärnan i detta ideal är att alla människors liv skall värderas lika. Couture och Nielsen menar att oavsett om ett universellt samfund som svarar mot ett sådant ideal existeras eller ej bör vi agera som om så var fallet. Under omständigheter där det finns en intressekonflikt mellan landsmän och utlänningar säger principen om företräde för landsmän (*compatriot priority principle*) att landsmännens behov skall ha företräde framför utlänningarnas (Couture & Nielsen, 2005, s.184).

Att en sådan princip accepteras av snart sagt varje nationalist är lika säkert som att den avvisas av de flesta kosmopoliter. Det finns en tydlig skiljelinje i synen på medborgarskap mellan nationalister och kosmopoliter. Kymlickas koncept för *det mångkulturella medborgarskapet* bör kunna accepteras av anhängare till en form av kosmopolitism som ser det mångkulturella samhället som en milstolpe på vägen till ett kosmopolitiskt samhälle. Till grund för Kymlickas syn på medborgarskap ligger hans krav på gruppdifferentierade rättigheter som t.ex. rätt till självstyre, polyetniska rättigheter och rätt till särskild representation (Kymlicka, 1998, s.34-35). I samhällen som accepterar gruppdifferentierade rättigheter skall individerna i en grupp som omfattas av dessa rättigheter ingå fullt och helt i den politiska gemenskapen – inte bara som individer utan också genom gruppen. Kymlicka refererar till sådana rättigheter som en form av *differentierat medborgarskap* (Kymlicka, 1998, s.186).

Ett *deliberativt medborgarskap* (i det aktuella avseendet förenligt med kosmopolitisk ideologi) bör enligt Jürgen Habermas omfatta inte enbart permanenta boende utan också tillfälliga innevånare som flyktingar och asylsökande (Stokes, 2002, s.40-41). Inom en radikal deliberativ demokrati är ett transnationellt medborgarskap tänkbart. Ett sådant medborgarskap kan t.ex. innefatta ett regionalt medlemskap i EU och ett globalt medlemskap kopplat till institutioner i en global demokrati. Karakteristiskt för en medborgare i en deliberativ demokrati är existensen av den självdisciplin som behövs för att undvika att alltför lätt ge efter för egenintresset. Enligt Habermas kan ett deliberativt medborgarskap appliceras på alla tillämpliga beslutsnivåer inom nationalstaten eller utanför (Stokes, 2002, s.41-42). Ett medborgarskap i en deliberativ demokrati kan i Habermas anda vara en möjlig modell för ett kosmopolitiskt medborgarskap.

Medborgarskap bör alltså inte enbart ha en juridisk innebörd i termer av rättigheter och skyldigheter utan också ha en koppling till ett samhälles kulturella struktur. En kosmopolitisk modell av medborgarskap (självfallet enligt territorialprincipen) bör också acceptera dubbelt medborgarskap, dels för att öka tillgängligheten och dels för att en sådan konstruktion stärker individens egen identitet (Dahlström, 2008, s.31).

Hur förändras medborgarskapet i en kosmopolitisk europeisering av Europas *empire* (jmf 3.2.1)? En process i vilken Europas nationalstatliga medborgare blir delaktiga av en ”kollektividentitet” på ett sådant sätt att den europeiska identiteten dominerar över den nationella är inget framgångsrecept för en kosmopolitisk europeisering. Ett kosmopolitiskt identitetsskapande medborgarskap motsvarande det nationella är svårt att tänka sig. Varje försök att åstadkomma ett sådant skulle göra europeiseringen till en hotbild för alla nationalister och motverka sitt syfte (Beck & Grande, 2002, s.159).

4.4.3 Förenlighetsanalys

En kosmopolit är självfallet en ”världsmedborgare” – ett faktum som dock inte skall uppfattas bokstavligt utan som ett uttryck för ett moralfilosofiskt ideal. I vissa avseenden är skillnaden (som Will Kymlicka uttrycker det) mellan en kosmopolit och en liberal nationalist i själva verket inte stor (Couture & Nielsen, 2005, s.183).

Det finns emellertid former av radikal nationalism som är oförenliga inte bara med kosmopolitism utan också med olika varianter av liberal nationalism. Xenofobi och rasism är den etniska nationalismens kännetecken och oförenlig med kosmopolitismen. Medborgare i ett sådant nationalistiskt samhälle kan aldrig vara kosmopoliter (Couture & Nielsen, 2005, s.185). Men å andra sidan, menar Couture & Nielsen, så är liberal nationalism förenlig med kosmopolitism. Även om en sådan uppfattning är omstridd ger det en antydning om vad en kosmopolitisk medborgare är.

Rawls menar att kulturella band är så starka att de normalt inte kan överges. Kymlicka frågar sig emellertid varför människor har en så stark bindning till en allt mer liberaliserad kultur. När medborgarna p.g.a. liberaliseringen ifrågasätter det gamla sättet att leva på urholkas den kulturella identiteten och blir ”tunnare”. Detta innebär alltså att medborgarna blir alltmer benägna att dela grundläggande värderingar med människor i andra kulturer. Habermas för ett liknande resonemang och hävdar att ett europeiskt medborgarskap inte skall grundas på föråldrad gemensam kultur utan på ”postnationella” värderingar enbart baserade på rättvisa och demokrati, utan referens till identiteten som var så avgörande för Rawls (Kymlicka, 1998, s.244-245).

Jag kan inte se att Kymlickas resonemang om konsekvenserna av den ”tunna” identiteten eller Habermas om postnationella värderingar är övertygande. De starka banden enligt Rawls anser jag vara alltför grundläggande för den mänskliga naturen för att kunna överges. Här föreligger alltså en tydlig värdekonflikt med kosmopolitismen.

Även om det finns liberala nationalisterna som sympatiserar med Will Kymlickas idéer om det mångkulturella medborgarskapet så står mångfald inom nationalismen i huvudsak för något som är integrationshotande medan mångfald inom kosmopolitismen är integrationsskapande. Beck & Grande menar att ”nationalstaternas individualiseringsprocess kan omvandlas till en process av europeisering av identiteterna”. Det innebär inte ett ja till en mångfald som tillåts utbreda sig obegränsat. Också inom ett kosmopolitiskt Europa måste mångfalden regleras på ett sätt så att den blir förenlig med gemenskapen på ett godtagbart sätt (Beck & Grande, 2006, s.138). Även med Beck & Grandes reservation anser jag att värdekonflikten mellan nationalism och kosmopolitism vad gäller medborgarskap är långtgående.

I avsnitt 4.4.2 har vi diskuterat principen om företräde för landsmän (*compatriot priority principle*). Kan man överhuvudtaget tänka sig något sammanhang där principen kan accepteras av såväl (liberala) nationalisterna som kosmopoliterna? Själv anser jag det som nästintill omöjligt, men Couture & Nielsen har en idé om hur en begränsad förenlighet kan åstadkommas, men endast om såväl nationalisterna som kosmopoliterna i ett bestämt sammanhang (som t ex frågan om medborgarskap eller öppna gränser) är eniga om att *inte* acceptera principen. Alltså, menar Couture & Nielsen, skulle man kunna komma så långt i samstämmighet att man kan tala om en *liberal nationalistisk kosmopolit* (Couture & Nielsen, 2005, s.195).

5 Diskussion

5.1 Om den metodologiska processen

I analysen i kapitel 4 finns vissa gränsdragningsproblem som jag kortfattat vill kommentera. Det faktum att de fyra parametrarna makt, territorium, rättvisa och medborgarskap i vissa sammanhang överlappar varandra har varit förutsägbart. Mest problematiskt är relationen mellan maktperspektivet och territoriella gränser. Under den metodologiska processen har det framgått att kompatibilitetsanalysen för det ena perspektivet är svår att skilja från det andra. För att illustrera kan det framhållas att det för nationalisterna i samband med maktperspektivet är naturligt att relatera till en diskussion om territoriella gränser och alltså till en annan parameter. Och – om än i mindre utsträckning – har liknande gränsdragningsproblem uppstått i relationen mellan rättvisa och medborgarskap.

5.2 Sammanfattning av analysen

I detta avsnitt sammanfattas resultaten från förenlighetsanalysen i kapitel 4.

Om *makt* (avsnitt 4.1.3) har jag kommit fram till att det finns en förenlighet mellan nationalism och kosmopolitism. Även om synen på vad som är en rimlig gräns för överstatlighetens räckvidd skiljer sig åt har jag funnit gemensamma värden mellan ideologierna. En icke oviktig orsak till detta ser jag i den spännvidd som jag menar finns inom kosmopolitismen i ett antal sakfrågor. Om jag väljer att generellt karakterisera förenlighet som *obefintlig*, *svag* eller *stark* anser jag att förenligheten mellan nationalism och kosmopolitism utifrån maktperspektivet är *svag*.

I fallet med *territorium* (avsnitt 4.2.3) utgår analysen från de bägge ideologiernas ståndpunkter i frågan på två olika territoriella nivåer. På EU-nivå diskuteras subsidiaritetsprincipen acceptans bland nationalisterna respektive kosmopoliterna. Under vissa – inte särskilt restriktiva – förutsättningar har jag funnit att på den här territoriella nivån finns en förenlighet mellan nationalismen och kosmopolitismen. På individuell nivå är avståndet mellan den nationella lojaliteten hos nationalismen och kosmopolitismens syn på det gränslösa samhället så stort att jag inte kunde se någon möjlighet till förenlighet mellan ideologierna. Med tanke på styrkan i de nationella lojalitetsbanden hos nationalisterna blir en samlad bedömning därför att förenligheten mellan nationalism och kosmopolitism vad gäller territoriella gränser är *svag*.

Analysen i 4.3.3 om *rättvisa* ger inget entydigt svar på frågan om hur långt nationalisterna och kosmopoliterna kan närma sig i synen på global rättvisa. Slutsatsen var inte självklar men jag fann David Millers argument övertygande och vill därför i frågan om rättvis fördelning karakterisera förenligheten mellan nationalismen och kosmopolitismen som *svag*.

Återstår resultatet av förenlighetsanalysen om *medborgarskap* i 4.4.3. De argument som Will Kymlicka och Beck & Grande framför (utifrån skilda utgångspunkter) för ett mångkulturellt respektive globalt (europeiskt) medborgarskap har jag inte funnit övertygande. Igen blir resultatet att förenligheten mellan nationalismen och kosmopolitismen i fråga om medborgarskapet är *svag*.

5.3 Slutsatser

De fyra värdeparametrarna *mak*, *territorium*, *rättvisa* och *medborgarskap* introducerades i kapitel 2. Utgångspunkten för den metodologiska processen har varit att uppsättningen med dessa fyra parametrar i värdehierarkin utgjorde ett tillräckligt underlag för att kunna genomföra begreppsanalysen och för att generellt kunna avgöra graden av förenlighet mellan nationalism och kosmopolitism. Det är uppenbart att det sammanvägda resultat av analyserna i avsnitten 4.1.3, 4.2.3, 4.3.3 respektive 4.4.3 (som de redovisats i avsnitt 5.2) blir att förenligheten mellan nationalism och kosmopolitism är *svag*.

Slutsatsen kan väcka förvåning hos radikala nationalisterna som utgår ifrån en total oförenlighet mellan ideologierna. Men en sådan förutfattad bedömning bygger troligen i så fall på en trångsynt uppfattning om nationalismen och en raljant värdering av kosmopolitismen som ett moraliskt ideal utan förankring i verkligheten. Analysen i kapitel 4 visar i själva verket att sådana omdömen är dåligt underbyggda. Moderna liberala nationalisterna är inte trångsynta och kosmopolitismen långtifrån verklighetsfrämmande.

Avslutningsvis tar jag upp ytterligare några aspekter om värdekonflikten mellan nationalismen och kosmopolitismen för att ytterligare underbygga min slutsats om förenligheten mellan nationalismen och kosmopolitismen.

I avsnitt 4.4.3 har vi sett ett exempel på hur förenlighet mellan nationalism och kosmopolitism kan uppstå om än i en starkt restriktiv form och under speciella omständigheter. Man kan tänka sig andra exempel och söka efter andra principer (moraliska eller politiska) som också skulle kunna leda till någon begränsad form av förenlighet underbyggd av en argumentation liknande den som Couture & Nielsen har använt i fallet med den principen om prioritet för landsmännen.

Kok-Chor Tan företräder en kosmopolitism som går längre än de flesta för att överbrygga motsättningarna mellan liberal nationalism och en form av kosmopolitism som vi kan kalla för liberal (i betydelsen icke-radikal). Tan hävdar att liberala nationalisterna mycket väl kan väl kan dela synen på öppna gränser med kosmopoliterna – alla som korsar gränsen och tar sig in i en välmående nationalstat är ju inte politiska utan ekonomiska flyktingar (Couture & Nielsen, 2005, s.193).

Exemplen ovan är baserade på idéer av kosmopoliterna Couture, Nielsen och Tan och ger stöd för en uppfattning om en *stark* förenlighet mellan nationalism och kosmopolitism – åtminstone starkare än den svaga som jag redovisat ovan. Det är emellertid inte svårt att formulera sig kritiskt mot kosmopolitismen – inte ens en liberal nationalist kan godta kravet på global rättvisa så länge kosmopoliterna, i en nationalistens ögon, inte förstår värdet av nationell lojalitet eller trohet.

I *Det kosmopolitiska Europa* beskriver Beck & Grande en möjlig väg för en kosmopolitisering av Europa. Det finns dock många hinder på vägen. *Sönderfallsscenario* innebär att EU går under på grund av inre och yttre motsättningar och en åternationalisering av politiken får genomslag i medlemsländerna. Överstatliga institutioners handlingsutrymme skulle komma att begränsas genom starka nationalistiska partiers inflytande i politiken. Efterhand skulle alltför behörigheter återgå till medlemsstaterna (Beck & Grande, 2006, s.336). Beck & Grande må överdriva riskerna för EU:s sönderfall, men jag anser att en något mindre radikal form av scenario är fullt realistisk. EU kommer inte att gå under men graden

av överstatlighet kommer att minska. De europeiska folkens lojalitet till den egna nationen (mångkulturell eller ej) kommer under överskådlig tid att förbli ett effektivt hinder mot en långtgående kosmopolitiserings av Europa.

6 Referenser

- Badersten B (2006). *Normativ metod*, Studentlitteratur, Lund.
- Beckman L (2005). *Grundbok i idéanalys*, Ludvig Beckman & Santéus Förlag.
- Beck U, Grande E (2006). *Det kosmopolitiska Europa* [2004], Daidalos AB, Göteborg.
- Bergström G, Boréus K (2005). Idé- och ideologianalys, i Bergström G, Boréus K (red): *Textens mening och makt*, Studentlitteratur, Lund.
- Copp D (2005). International justice and the basic needs principle, in Brock G, Brighouse H (eds). *The Political Philosophy of Cosmopolitanism*, Cambridge University Press.
- Couture J, Nielsen K (2005). Cosmopolitanism and the compatriot principle, in Brock G, Brighouse H (eds). *The Political Philosophy of Cosmopolitanism*, Cambridge University Press.
- Dahlström C (2007). Modeller för invandrapolitik, i Peterson A, Hjerm M (red): *Etnicitet*, Gleerups.
- Eriksen E O, Weigård J (2000). *Habermas politiska teori* [1999], Studentlitteratur, Lund.
- Esaiasson P, Gilljam M, Oscarsson H, Wängnerud L (2007). *Metodpraktikan*, Nordstedts.
- Gellner E (1999). *Nationalism* [1997], Bokförlaget Nya Doxa, Nora.
- Gellner E (2001). Nationalismens tidsålder (1983), i Sörlin S (red.): *Nationens röst*, SNS Förlag, Stockholm.
- Goldmann (2003). *Övernationella idéer, EU som ideologiskt projekt*, SNS Förlag, Stockholm.
- Held D (2005). Principles of cosmopolitan order, in Brock G, Brighouse H (eds). *The Political Philosophy of Cosmopolitanism*, Cambridge University Press.
- Hettne B, Sörlin S, Östergård U (1998). *Den globala nationalismen*, SNS Förlag, Stockholm.
- Hobsbawm E J (1998). *Nationer och nationalism* [1990], Ordfront Förlag, Stockholm.
- Huntington S P (1997). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order* [1996], Touchstone, New York.
- Huntington S P (2007). *Civilisationernas kamp* [1996], Atlantis, Stockholm.
- Kymlicka W (1998). *Mångkulturellt medborgarskap* [1995], Nya Doxa, Falun.
- Lundquist L (1993). *Det vetenskapliga studiet av politik*, Studentlitteratur, Lund.
- Miller D (2000). *Citizenship and National Identity*. Polity Press, Cambridge.
- Miller R (2005). Cosmopolitan respect and patriot concern, in Brock G, Brighouse H (eds). *The Political Philosophy of Cosmopolitanism*, Cambridge University Press.
- Näsström S (2009). Frihet, i Beckman L, Mörkenstam U (red): *Politisk teori*, Liber.
- McGrew A (2002). Transnational Democracy, in Carter A, Stokes G (eds). *Democratic theory today*, Blackwell publishers Ltd.
- Rawls J (1971). *A Theory of Justice*, Harvard University Press.
- Rawls J (2005). *Vad rättvisan kräver* [2001], Daidalos AB.
- Reyes P (2007). Intersektionella perspektiv på etniska relationer, i Peterson A, Hjerm M (red): *Etnicitet*, Gleerups.
- Reinikainen J (2009). Rättvisa, i Beckman L, Mörkenstam U (red): *Politisk teori*, Liber.
- Räthzel N (2007). Teorier om rasism, i Peterson A, Hjerm M (red): *Etnicitet*, Gleerups.
- Seton-Watson K (2001). Nationer, stater och det mänskliga samhället (1977), i Sörlin S (red.): *Nationens röst*, SNS Förlag, Stockholm.
- Smith A D (2001). Från folk till nation (1986), i Sörlin S (red.): *Nationens röst*, SNS Förlag,

Stockholm.

Stokes G (2002). Democracy and Citizenship, in Carter A, Stokes G (eds). *Democratic theory today*, Blackwell publishers Ltd.

Tallberg J (2001). *EU:s politiska system*, Studentlitteratur, Lund

Trägårdh L (2002). Nationalstatsparentesen och demokratins förutsättningar, i Amnå E,

Ilshammar L (red): *Den gränslöse medborgaren*, Agor, Stockholm.

Tan K-C (2005). The demands of justice and national allegiances, in Brock G, Brighouse H (eds). *The Political Philosophy of Cosmopolitanism*, Cambridge University Press.

Teorell J, Svensson T (2007). *Att fråga och att svara*, Liber, Malmö.

Walzer M (1992). *Pluralism & jämlikhet* [1983], Daidalos AB, Göteborg.